

ÇETİN, Onur (2020). Geçmişten Bugüne Ramazan Gelenekleri ve Geleneklerin Yaşatılarak Geleceğe Aktarılmasına Dair Öneriler. *Türk Ekini Dergisi Sayı 6*, s. 14-36.

Geçmişten Bugüne Ramazan Gelenekleri ve Geleneklerin Yaşatılarak Geleceğe Aktarılmasına Dair Öneriler

Onur ÇETİN*

Özet: İslamiyet'le beraber Türk kültür tarihinde yerini alan ramazan ayları birlik, beraberlik ve kardeşliğin yoğun duygularla yaşatılması ve pekiştirilmesinde geçmişten bugüne gelen süreç içerisinde önemli bir konumda bulunmuştur. İslamiyet'in kabulüyle yeni bir kültür hayatıyla karşılaşan kadim milletimiz, İslâmi esasları Türk gelenekleriyle birleştirerek zengin bir kültürel birikim oluşturmuşlardır. Türk milleti, ramazan aylarını sadece oruç tutmak ve ibadet olarak algılamamış ramazan aylarına ayrı bir önem ve hassasiyet göstererek bu aya özel birtakım hazırlıklar yapmıştır. Böylelikle milletimiz ramazan dönemlerini kendisine has uygulamalarla hem dini hem de kültürel açıdan zenginleştirerek en verimli şekilde geçirmek istemiştir. Tüm bu çabalar sonucunda gelenek, inanç ve toplumsal birikimleriyle "Türk Ramazan Medeniyeti" oluşturulmuştur. Bu çalışmada, kültür ve geleneklerin günümüz dünyasındaki konumuna değinilerek Osmanlı'nın son yüzyıllarında yaşayan ancak günümüze ulaşamayan veyahut değişim ve dönüşüm süreçleriyle özünden tavizler vererek yaşatılan ramazan gelenekleri tespit edilecek ve genel çerçevede geleneklerin unutulma sebepleri, günümüzde nasıl yaşatılabileceği ve geleceğe ne şekilde aktarılacağı üzerinde öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uygulamalı Halkbilim, Ramazan, Gelenek, Aktarım, Kültür

Ramadan Traditions From Past to Present and Suggestions for Keeping the Traditions Alive and Transmitted to the Future

Abstract: The Ramadan months, which took place in the history of Turkish culture together with Islam, have taken an important position in the process of maintaining unity, togetherness and brotherhood with the most intense emotions. Our ancient nation, which faced a new cultural life with the acceptance of Islam, combined Islamic principles with Turkish traditions and created a rich cultural background. The Turkish nation did not perceive Ramadan as just fasting and worship and made special preparations for this month by showing special importance and sensitivity to the Ramadan months. Thus, our nation has tried to spend the Ramadan periods in the most productive way by enriching both religious and cultural aspects with its own unique practices. As a result of all these efforts, the "Turkish Ramadan civilization" was created with its traditions, beliefs and social experiences. In this study, the position of Culture and traditions in today's world will be stated and the

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Halk Edebiyatı/Halkbilim Doktora Öğrencisi

Ramadan traditions that lived in the last centuries of the Ottoman Empire but did not reach today and lost their essence in the process of change and transformation will be determined and the reasons for forgetting the traditions, how to live and how to convey suggestions will be presented.

Keywords: *Ramadan, tradition, transfer, culture*

Giriş

21. yüzyılın teknolojik gelişmeleri ve küreselleşme adımları toplumların milli benliklerine olumsuz yönde etki ederek evrensel boyutlarda tep tipleşmenin kapılarını aralamaktadır. Çağımızın siyasi politikaları arasında kuvvetli bir şekilde yer edinen kültür politikaları neticesinde devletler kendi kültürünü baskın hale getirmekte ve sömürge faaliyetlerini yumuşak güç olarak adlandırılan kültür faaliyetleriyle gerçekleştirmektedir. Milli kültür öğelerinin yok olmasını engellemek, kültürel birikimi koruyarak geleceğe aktarabilmek adına Birleşmiş Milletler bünyesinde taraf devletlerle Somut Olmayan Kültürel Mirasın korunmasına yönelik birtakım anlaşmalar yapılarak kültürel unsurların korunmasında üye devletlere uluslararası düzeyde çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. Kültürün bu denli önem kazandığı, devletlerarası platformlarda öne çıktığı günümüz için geleneğin yaşatılması adına atılacak adımlar önem kazanmaktadır. Bu bilinçte olan Türkiye, sözleşmelere 2006 yılında taraf olarak kültürel miras çalışmalarında ilerlemeler kaydetmiştir.

Geçmişten gelen kültürel mirasın bir kısmı günümüzde varlığını hissettirse de çok sayıda kültürel öge, gelenekler ve uygulamalar unutulmaya yüz tutmuştur. Bu durumun en net örneklerinden biri ramazan gelenekleridir. İslam'ın beş şartından biri olan orucun ve kadir gecesinin ramazan ayına tekabül etmesi ramazana karşı ilgi ve alâkayı arttırmıştır. Tüm İslam toplumlarında kutlanan ramazan, Osmanlı'da ayrı bir yaşayış biçimi ve uygulama tarzıyla farklı bir kültürel yapı kazanmıştır (Bezci, 2018: 1). Osmanlı'da hem yönetim hem de halk ramazan ayına ayrı bir önem göstermiştir. Ramazan gelmeden önce ramazanı hoş karşılayabilmek için hazırlıklar yapılmış, ramazan boyunca insanların yaşam şekli farklılaşarak ramazanın bereketinden faydalanmak, toplumsal birliği ve muhabbeti pekiştirmek, yardımlaşmayı arttırmak ve ramazanda hoşça vakit geçirilmek istenmiştir. Böylelikle ramazan ayının hareketli yaşanması çeşitli ramazan geleneklerinin oluşmasını ve bu geleneklerin devamlılık kazanmasını sağlamıştır. Çalışmamız kapsamında ilk olarak günümüzde etkinliğini koruyamayan ramazan geleneklerine temas edilecek, daha sonrasında günümüze kadar ulaşan geleneklerin geçirdiği dönüşüm süreçlerine değinilecektir. Son olarak geleneklerin yaşatılmama sebepleri ortaya koyularak nasıl yaşatılabileceğine dair öneriler sunulacaktır.

1. Günümüzde Kaybolan Ramazan Gelenekleri

1.1. Semai Kahvehaneleri

19. yüzyıldan itibaren başta İstanbul olmak üzere Osmanlı'da görülen ramazan gelenekleri içerisinde semai kahvehanelerini göstermek mümkündür. Her kesimden insanın iştirakiyle ramazan akşamlarında yetenekli kimseler veya âşıklar tarafından semailer okunur, zaman zaman mani atışmaları icra edilirdi. Çözülmesi istenen bilmeceler kahvehanenin duvarına asılarak ramazan boyunca çözümlenmesi beklenirdi. Atışmalar esnasında zaman zaman gerginliklerin çıktığı da görülmektedir. Bu kahvehaneler ramazan aylarında halk edebiyatı uygulama merkezleri niteliğine ulaşarak işlevsellik kazanırlardı (Bezci, 2018:117-118).

Halit Fahri Ozansoy, semai kahvehaneleriyle ilgili şu bilgileri aktarır; *“bu kahvehanelerde semai, destan veyahut mâni yarışması yapacak olanlar yüksek bir yerde otururlar. Kahve müşterilerle dolunca icralara çalgı aletleriyle başlanırdı. Önce farklı makamlarda türküler okunur, daha sora semai ve mani faslına geçilirdi. Manicilerden biri ortaya bir ayak atar, yanındaki hızla atılan ayağa uyumlu bir yanıt verirdi. Eğer uygun dizeler kuramazsa saf dışı olurdu.”* (Ozansoy, 2014: 75) Semai kahvehaneleri ile âşık kahvehaneleri arasında ilişki kurmak mümkündür. Hem icra ortamı hem de muhteva bakımından birbirine benzer nitelikler taşımaktadır. İncelemelerimiz neticesinde semai kahvehanelerinin ramazan ayında ön plana çıktığı görülmüştür.

Osmanlı'da ramazan ayında teravihin ardından aile, komşular veyahut akrabalarla beraber hoşça vakit geçirmek, diyalog ortamı oluşturabilmek için semai kahvehaneleri oldukça önemli sosyal bir platform değerindeydi. Akşamları evde oturmak yerine kahvehanelerde atışmaları izlemek oldukça cazip bir durumdu. Günümüz ramazan bayramlarında bu geleneği görmek maalesef mümkün olamamaktadır. Zira teknolojinin beraberinde getirdiği televizyon toplumu evde tutmada önemli bir etkidir. Bu nedenle insanlar eğlence ihtiyaçlarını televizyonlardaki çeşitli programlar arasından kendisine uygun olanı tercih ederek bulabilmektedir. Geleneğin kaybolmasındaki bir diğer sebep ise kentleşme faktörüdür. Nüfusun çok yüksek olmadığı mahallelerde müstakil evlerde yaşayan Osmanlı insanı birbirini tanımakta ve muhakkak birbirleriyle diyaloglarda bulunabilmekteydi. Günümüz şartlarında nüfus artmış, müstakil evler çok katlı apartman dairelerine dönüşmüştür. Böylelikle içerisinde yüz binleri barındıran ve karmaşık sosyal yapıya sahip mahalleler ortaya çıkmıştır. İnsanların birbirine karşı yabancılaşmasıyla ikili ilişkiler zayıflamıştır. Semai kahvehaneleri de tüm bu durumlardan olumsuz yönde etkilenerek varlığını kaybetme eğilimine girmiştir.

1.2. Ramazaniyeler

Ramazan dolayısıyla şairlerin padişahlara, devrin ileri gelen kişilerine veya dostlarına yazdıkları kaside şeklindeki şiirlere ramazaniye denir. Ramazaniyeler özellikle XVIII. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. Enderunlu Vasıf ve Koca Ragıp Paşa'nın ramazaniyeleri döneminde beğenilmiştir (Dursunoğlu, 2003: 13). Ramazaniyelerin muhtevaları arasında; oruç, ramazan hazırlıkları, camilere duyulan ilgi gibi çok sayıda sosyal hayat unsuru yer almıştır. Genel bir ifadeyle, ramazanın manevi olguları ve ramazan ayının toplumsal yaşayışını edebi bir üslupla ramazaniyelerde görmek mümkündür. Ramazaniyelere bağlı

olarak ramazan manileri de bulunmaktadır (Ertan, 1995: 60). Klasik edebiyatımızın, cumhuriyet dönemine geldiğinde varlığını devam ettirmede problemler çektiği bilinmektedir. Zamanla değişim-dönüşüm sürecine giren kültürel bellek bu süreçlerden geleneksel yönüyle zayıflayarak çıkmıştır. Günümüzde davulcuların ramazan manileri, ramazaniye geleneğinden izler taşısa da bu geleneğin canlılığını yitirdiği görülmektedir.

1.3. Cerre Çıkmak

Sözlükte “kendine doğru çekmek, celbetmek” anlamına gelen ve daha çok “cerre çıkmak” şeklinde kullanılan bu kelime, bir tabir ve uygulama olarak Osmanlı’da başlangıçtan beri görülmektedir. Müderrisler ve yetişmiş talebeler dokuz ay derslerle meşgul olduktan sonra üç aylarda ve özellikle ramazan ayında şehir, kasaba ve köylere giderek camilerde vaaz verir, Kur’an okur ve diğer din hizmetleriyle halkı irşad ederler, soruları cevaplandırır ve çocukların yetişmesine yardımcı olurlardı (İpşirli, 1993: 388). İnsanlara faydalı olabilmek ve tecrübe kazanabilmek için köylerine gelecek mollayı köylüler dört gözle bekler, onun sohbetlerinden faydalanmak isterlerdi. Bu gelenek sayesinde köyler ilmi ve manevi konularda geliştirilmiştir (Bezci, 2018: 91). Ancak, medreselerin niteliğinin kaybolduğu son dönemlerde ilgisiz ve yeteneksiz talebe sayısı artış göstermiştir. Böylelikle ramazan aylarında kasaba ve köylere irşad göreviyle giden talebeler beklentileri karşılayamamış, bu hususta halkın şikâyetleri artmıştır. XIX. yüzyıl sonlarında mekteplerin ıslahı sırasında cerre çıkmak usulü de zamanla kaldırılmıştır (İpşirli, 1993: 388-389).

Cerre çıkmak, Osmanlı’nın son dönemlerinde devletin, idari, siyasi ve bilhassa ilmi yönden zayıflamasıyla güç kaybetmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise; resmi memur görevlendirilmelerinin başlamasıyla Osmanlı’nın son dönemlerine zayıflayarak giren gelenek cumhuriyet ile birlikte varlığını tamamen kaybetme eğilimine girmiştir. Günümüzde cerre çıkma geleneğinin varlığından bahsetmek mümkün değildir.

1.4. Sadaka Taşları

Osmanlı insanı ihtiyaçlarını kimseye açamayan, fakirliğini gizleyen kimselere alan el olmanın çekingenliğini yaşatmamak adına zarif bir yardım yolu olarak (Çetin, 2014: 6) şehrin çeşitli noktalarına sadaka taşları dikilmiştir. Sadaka taşları toplumsal birlik ve beraberliği sağlama hususunda önemli yer edinmiştir. Sadaka taşları, Türk milletinin asaletini ve faziletini gösteren önemli bir gelenektir. Osmanlı, insana saygı medeniyeti kurarak paylaşmayı kendisine şiar edinmiştir (Çetin, 2019: 73). Yılın her döneminde işlevselliği olan sadaka taşları ramazan aylarında ayrı bir önem kazanmıştır. Yardımlaşmanın arttığı bu süreçte sadaka taşları alan ile verenin birbirini görmediği/tanımadığı yardımlaşma aracı olarak ön plandadır.

Sadaka taşları genellikle camii avlularında, fakir semtlerde veya vakıf bahçelerinde yer alırdı. Bu taşlar bir metre civarında uzunlukta ve baş kısımları oyuk olacak şekilde tasarlanırdı. Bu taşlar vasıtasıyla

yapılacak maddi yardımlar genellikle kimsenin göremeyeceği saatlerde (gece yarısı, sabaha doğru) bırakılırdı. İhtiyaç sahibi de ihtiyacı kadar olan miktarı buradan alırdı (Bezci, 2018: 98). Sadaka taşlarını İstanbul-Eyüp ilçesinde mezarlıklarla yan yana görmek mümkündür. Bilhassa erkek mezarlıklarının yakınlarına dikilen bu taşlar evin erkeğinin (geçim kaynağı) vefat ettiğini ve buraya yapılacak yardımlardan eşinin, çocuklarının faydalanabileceği anlamına gelmekteydi.

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesiyle beraber sadaka taşları geleneği canlılığını kaybetmiştir. Cumhuriyetle devam ettirilemeyen gelenek, o dönemlerde kültür bakanlığı ve kültür işlerinin sistemli olmamasından dolayı korunamamıştır. Osmanlı döneminde sadaka taşlarının en yoğun olduğu Eyüp'te geçmişten yadigâr kalan sadaka taşlarının sayısı bugün bir elin parmaklarını geçmemektedir. Sadaka taşları geleneğinin günümüze ulaşamamasının temel sebepleri arasında; Osmanlı'da yaşanan son dönem buhranları, Anadolu topraklarına yapılan işgaller, halkın savaş ve yaşam derdiyle muzdarip olması yatmaktadır. Ayrıca cumhuriyetin ilanı ile yönetim şeklinde yaşanan değişimler, ulus devletine geçiş gibi etkenler bazı geleneklerin gelişimini sınırlandırmıştır.

1.5. Dış Kirası

Maddi durumu elverişli olan insanların ramazan ayında iftar için yemeğe davet ettikleri kişilere davete icap ettiği ve dışlerini ev sahibinin sofrasına/yemek zevkine kiraladığı için verilen hediyelerdir. Bu hediyeler genellikle kadife keseler içerisinde gümüş, akçe, altın veya tespihlerden oluşmaktaydı. Burada amaç yoksullara yardımcı olmaktır. Bu gelenekler vasıtasıyla Osmanlı toplumunun yardımlaşmayı dahi nezaket diliyle yaptığı görülmektedir (Bezci, 2018: 859). Ramazan'a özgü bir gelenek olan dış kirasına Osmanlı sultanları da iştirak etmiştir. Sultan Abdülhamid'in kızı Ayşegül Osmanoğlu bu konuyla ilgili hatıralarını şöyle aktarmıştır: “*Her akşam bir tabur asker Yıldız Meydanı'nda padişahın gönderdiği yemeklerle iftar açar, namaz kılardı; başmabeynci de askerlere dış kiralarını dağıtırdı.*” (Georgeon, 2016: 66).

Dış kirası geleneğine temas eden ilk kaynak Kutadgu Bilig'dir. Kutadgu Bilig'de dış kirasından şöyle bahsedilir; “Misafire hediye ver, mümkünse dış kirası (tiş teri) ver” (Y.H.H Akt: Koç, 2007:329) şeklindedir. Bu gelenek II. Meşrutiyetle beraber gerek sarayın eski durumunu kaybetmesi gerekse âdeti uygulayacak konak sahiplerinin azalması nedeniyle yok olmaya yüz tutmuştur (DİA, 1994:375). Hediyeleşmeye önem veren Osmanlı idaresi/toplumunu yapacakları yardımları ihtiyaç sahibini utandırmamak adına zarif bir üslupla ihtiyaç sahibine ulaştırmışlar ve yardımlaşmayı toplumda yaygınlaştırmışlardır. Ancak, devletin maddi imkânlarının zamanla azalması dış kirası geleneğini olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik giderlerin arttığı dönemlerde dış kirası geleneği külfet olmaya başlamıştır. Eski bolluk günlerin yerini ekonomik buhranlar almış ve dış kirası geleneği göz ardı edilmiştir. Sonrasında ise; milli mücadele dönemi ve yokluklar içerisinde savaşa giren milletimiz varını yoğunu istiklal mücadelesinde ortaya koymuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde zayıflama eğilimine giren gelenek cumhuriyetle beraber varlığını yitirmiştir.

1.6. Ramazan Tenbihnameleri

Osmanlı'da ramazan ayının yaklaşmasıyla sosyal, kültürel, idari ve politik konular başta olmak üzere çok boyutlu tenbihnameler(uyarı ve yasaklar) yayınlanmaktaydı. Devlet tarafından tenbihat yapılacağında mahalle imamlarına haber verilir ve akşam ezanına doğru bekçiler “*tenbih var, akşam camiye buyurun*” şeklinde uyarılarla sokakları gezerdi (Uslubaş, 2006: 9). Tenbihnameler içerisinde geniş bir içeriğe sahip ramazan tenbihnamelerinin mahiyetini özetlemek gerekirse; herkesin umumi yerlerde edep ve hayâ kurallarına uygun davranması, cemaatle ibadetin teşviki, içkinin ve meyhane meclislerinin Müslümanlara yasaklanması, oruç tutmayanlar ve mazeretli olarak orucu bozanların çarşıda herkesin görebileceği şekilde yeme ve içmeler yasaklanmıştır. Aksi durumlarda cezaların uygulanabileceği belirtilmiştir (And, 2012: 171-172).

Divan şairi Hayreti¹, bir beyitinde ramazan yasaklarından bahseder;

Ramazan oldu deyü oldu mey-i nâba yasağ

Hayretî biz dahi şimden gerü hayrân olalum (Nas,2018:4).

Hayreti'nin beyitinde ramazanda uygulanan içki içme yasağından söz edilmektedir. Osmanlı toplumunda görülen ortak değerler etrafında bütünleşmeyle insanlar arası sevgi, saygı ve muhabbet teknolojiyle beraber samimiyetini yitirerek sanallaşma sürecine girmiştir. Cemiyetin ortak değerlerinden uzaklaşan insanlar, bireysel özgürlüklere önem vermeye başlamıştır. Böylelikle evrensel dünya anlayışı, cemiyet yaşantısını bir kenara bırakılarak bireyselliği ön plana çıkarmıştır. Günümüz ramazanları da küreselleşmeden payını almıştır. Muhtemeldir ki günümüzde tenbihname geleneğinin devam etmesi; özgürlüklerin kısıtlanması ve kişisel yaşama müdahale olarak algılanılarak tepkiyle karşılanacaktır.

1.7. İftar Yemeği

Ramazan aylarında önemli bir yere sahip olan iftar açma geleneği, üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulardandır. Yorucu bir günün ardından orucu açmak için sabırsızlıkla ezan ve top atışları beklenirdi. Vakit geldiğinde dualar edilir ve Allah'ın adıyla oruç açılırdı. Osmanlı iftar sofralarında oruç açmak/yemek yemek iki kısma ayrılmıştır. İftar sofralarının ilk bölümünde İlk sadece iftariyelikler ve su yer alırdı. İftariyeliklerin içerisini genellikle tadımlık kahvaltılık ürünler oluştururdu. İftariyeliklerle oruç açılır açılmaz sofradan kalkılarak akşam namazları kılınırdı. Namazın ardından çorba ile başlayan ve devamında ana öğün olarak tüketilecek yemekler sofraya konulur, iftar açma süreci bu yemeklerin yenilmesinin ardından tamamlanırdı (Bezci, 78-80). Bu gelenek Osmanlı toplumunun dini hassasiyetlere ve namaza gösterdiği önemi açığa çıkarmaktadır.

¹ Asıl adı Mehmet olan Hayreti, 16.yüzyıl mutasavvıf divan şairlerindendir. Detaylı bilgi için bakınız(Tatçı, 1998: 61-62).

Sabah ezanından akşam namazına kadar açlığa tahammül eden bireyler atıştırma ile oruç açarak namazı vaktinde kılmaya özen göstermiştir. Bu geleneği irdelediğimizde, nefesine hâkim bir toplumsal yapı görmek mümkündür. Zira açlığa rağmen yemeğin çekiciliğine aldırış etmeden/nefsine mağlup olmadan namaza durduktan sonra yemek ihtiyacının karşılanması bu tespiti doğrulamaktadır. Aksi takdirde; yemek ve içecek faslının ardından rehavete kapılmaların söz konusu olabileceği ve akşam namazının vaktine uygun kılınmasında aksamalar yaşanabileceğinin göz önüne alındığını belirtmek mümkündür. Ayrıca, bahsettiğimiz iftar geleneğinin toplum sağlığına olumlu yönde etkisinden bahsedilebilir. Bu uygulama sayesinde saatlerce yemeksiz kalan bünyeye bir anda yüklenmenin ve ağır bir yemekle (yağlı, etli vb.) mideyi harekete geçirmenin önüne geçilerek olası sağlık problemleri engellenmiştir.

Günümüze gelindiğinde iftar yemeği geleneğinin farklılaştığını görmekteyiz. İki bölümden oluşan yemek, tek bölüme indirgenmiştir. İstisnai örnekleri olsa dahi genel olarak iftariyelikler sofradan kalkmıştır. Ezan okunduğunda oruç açılmakta ve karın doyana kadar ara verilmeden yemek faslı devam etmektedir. Akşam namazına ve sağlıklı beslenmeye gösterilen özen kişisel tercihe dönüşmüştür. Nefse hâkim olma iradesi maalesef günümüzde yitirilmiş, nefsin doyumsuzluğu baş göstermiştir.

1.8. Resmi Huzur Dersleri ve Devlet Ricalı Tarafından Hırka-i Saadet Ziyaretlerinin Yapılması

Ramazan ayında siyasilerin iştirak ettiği âdetler arasında padişahın katılımıyla yerine getirilen huzur dersleridir. Bu dersler ramazan boyunca mutlaka tekrarlanırdı (Georgeon, 2006: 95). Huzur derslerinde ders veren hocaya “mukarrir”, müzakereci olarak katılan diğer âlimlere ise “muhatap” sıfatı verilmiştir. Hadis ve tefsir muhtevasıyla ön plana çıkan dersler Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren var olsa da ramazan geleneği olarak 1759-1924 tarihleri arasında yaşamını sürdürmüştür (İpşirli, 1998: 441).

Asırlardan beri Osmanlı’da devam eden bir diğer usul de Osmanlı padişahı ve devlet yöneticilerinin ramazanın on beşinci günü bir araya gelerek peygamberimizin Hırka-i Saadetleriyle diğer kutsal emanetleri ziyaret etmesidir (Şakir, 2012: 87). Ancak 19. yüzyıl reformlarıyla beraber bu gelenekte değişiklikler görülür. Padişahların Topkapı Sarayı dışında Boğaziçi kıyılarında yapılan yeni saraylarda (Yıldız, Dolmabahçe, Çırağan) ikamet etmesi Hırka-i Şerif ziyaretlerinin mesafeler aşılarak gerçekleşmesine neden olmuştur (Georgeon, 2016: 95).

Günümüzde devlet yöneticileri ramazan geleneği olarak huzur dersleri ve ramazan ayının on beşinde yapılan kutsal emanet ziyareti geleneklerini yaşatmamaktadır. Bu gelenekler Osmanlı devletinin dağılmasıyla yok olmaya yüz tutmuştur. Bu iki geleneğin günümüzde yaşatılmamasının en temel gerekçesi olarak Osmanlı’da görülen saltanat ve halifelik yönetimine karşın yeni kurulan Türk devletinin cumhuriyet sistemi ve laiklik ilkesiyle idare edilmesi gösterilebilir. Bu gerekçeye ek olarak; eğitim mekânları olarak üniversitelerin yaygınlaşması, farklı alanlarda müstakil eğitim veren bölümlerin

kurulmasıyla devlet idarecilerinin oldukça farklı alanlarda eğitim almış olmaları, toplumun din algısında yaşanan değişimler, dönemimiz siyasi koşullarının bu gelenekleri yaşatmaya elverişli olmaması, devletin başkentinin Ankara'da bulunması ve güvenlik gerekçeleri gibi çok sayıda etmen bulunmaktadır.

2. Değişim/Dönüşüm Geçiren Ramazan Gelenekleri

2.1. Mahya Geleneği ve Geleneksel Bir Meslek Olarak Mahyacılık

Osmanlı'da ramazan aylarında çifte minareli camilerin minareleriyle birbirine bağlanan ipler ve kandiller yoluyla yazılan yazılar veya çeşitli motiflere mahya adı verilirdi. Bu mesleği icra eden sanatçılara mahyacı denirdi (Özden, 2006: 91). Mahyaların kurulmasındaki usul şöyledir; “*Hoş geldin*” veya “*Merhaba*” terkipleri ramazanın yarısına kadar sürer son on beş gün ise veda içerikleri işlenirdi. Her ramazan ayının son gecesi bir kayık resmetme âdeti ise “artık ramazan gidiyor” anlamına gelmekteydi. Mahyacıların oldukça zengin muhtevaya sahip mahya defterleri vardır. Ramazan boyunca yazılacak terkipler ve şekiller bu defterlerde biriktirilirdi (Şakir, 2012: 80,83).

XVI. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'da yaşayan S. Schweigger mahya anısını şöyle aktarır; “*bu ayda iki minare arasına bir ip gerilir. Buna bağlanan diğer iplere kandiller asılır ve böylece hilal doğmuş gibi bir görüntü yansıtılır. Bu şekilde asılan iki yüzden fazla kandille görkemli görüntüler oluşturulur.*” (Schweigger, akt: Bezci, 2018: 105) Mahyacılık, Osmanlı'da kabiliyet isteyen bir meslektir. Mahyacılar yılın 11 ayı ramazan için hazırlık yapar ve zaman zaman kendi aralarında yeni motifler bulabilme rekabetine girerlerdi. Mahyacı olabilmek için adaylar imtihana girerlerdi. On bir aylık boşlukta mahyacılardan çırak yetiştirmeleri beklenirdi. Osmanlı'da camilerde bir mahyacı odası bulunur ve bu odada mahyacının mesleki malzemeleri kalırdı. Mahyacılar yatsı namazından evvel işe başlayarak cemaatin namaz sonrasında mahyaları görebilmelerini sağlardı (Ünver, 1940: 17).

Ramazan ayının halka ilan edilmesinde de mahyalardan faydalanılmıştır. Hilalin görülmesinin hemen akabinde mahyacılar ve müezzinler haberdar edilerek mahya ve kandillerin yakılması istenirdi. Cami minarelerinde mahya ve kandillerin görülmesiyle ahali ramazanın geldiğini anlardı (Aşık, 2019: 14). Osmanlı devletinin yıkılış süreci ve yeni bir devlet kurma girişimlerinin yaşandığı ara dönemlerin ramazan aylarında mahyaların muhtevasında değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönem mahya mesajlarında; siyasi fikir, milli mücadele, milli birlik gibi konuları görmek mümkündür. Kurtuluş Savaşı döneminde ramazan ayı günlerinde Sultanahmet Camii'ne yazılmak için Yahya Kemal'den bir mahya istenir, bunun üzerine dönemin şartlarını yansıtan bir beyiti mahya olarak hazırlanır ve camiye asılır. Yahya Kemal'in mahyası şöyledir; “Ya Rabbi; Ta ki yükselsin ezanlarla mueyyet namın/ Galib et! Çünkü bu son ordusudur İslam'ın” (Nalbantoğlu, 2010: 37). Elektrik teknolojisinin gelişmesi mahya geleneğinin değişim ve dönüşüm süreçlerini hızlandırmıştır. Geleneğin en temel maddesi olan kandiller yerini elektrikli ampullere taşımıştır. Elektriğin geleneğe katılımıyla bu alanda usta yetiştirme ihtiyacını

ortadan kaldırmıştır. Mahyaların iyi bir görüntü vermesi ve çevre şartlarından olumsuz etkilenmemesi için oldukça çetin uğraşlara ihtiyaç kalmamıştır. Sonuç itibariyle mahya geleneği, elektronikleşme sürecine girerek güncellenmiş ve günümüze ulaşabilmiştir.

2.2. İftar Davetleri

Osmanlı döneminde iftar davetlerinde iki farklı yöntem görülürdü. Bunlardan ilki yardımlaşma amaçlı konak davetleridir. Konak davetleri sadrazamların, şeyhülislamın ve zengin ahalinin oluşturduğu bir ramazan geleneğidir. Bu davetler kapıları herkese (davetli-davetsiz, zengin-fakir, tanıdık-tanımadık ve hatta gayrimüslimler) açık konaklarda gerçekleşirdi (Şakir, 2012: 19-20-21). Gerard Nerval, Doğuya Seyahatinde İstanbul'un İftar davetleriyle ilgili gözlemlerini şöyle açıklar; *Ramazan'da herkes her eve girebiliyor ve orada yenilen yemekleri yiyebiliyordu. Fakir ve zengin bütün Müslümanlar güçleri nisbetinde bu dini görevi yerine getirmeye çalışıyordu. Üstelik evlerine gelen kişilerin Müslüman olup olmadıklarına da bakmıyorlardı.*" (Nerval, 2012: 575-583).

Bir diğer davet geleneği de konaklar dışında orta halli ailelerin iftar misafirleridir. Normal bir ailede iftar yemekleri bol yapılırdı. Bunun nedeni iftara kaç kişinin geleceğinin belli olmamasıdır. Tıpkı konaklardaki gibi iftar saati yaklaşınca gelebilecek tanı misafirleri düşünülürdü. Artan yemeklerde yine ihtiyaç sahiplerine dağıtılırdı. Ev davetlerini önemli kılan bir diğer gelenek usta-çırak ilişkisinin görülmesidir. Günümüz sanayisinin olmadığı Osmanlı döneminde mesleki ustalar toplumda ön plana bulunurdu. Çıraklar ramazanda ustalarını muhakkak iftara davet ederlerdi. Ustaların da bu daveti kabul ederek çırağının evinde oruç açması beklenirdi. Bunun dışında devlet dairelerinde çalışanlar için kurum müdürlerini veya daha üst mertebeden çalışanları iftara çağırmak önemli bir gelenektir. Günümüzde usta-çırak ilişkisinin zayıflaması ve devlet dairelerindeki ast-üst ilişkilerin resmileşmesi samimiyeti ortadan kaldırarak ramazanda iftara davet etme geleneğini zedelemiştir. Ancak bu geleneğin tamamıyla yaşatılmadığını söylemek mümkün değildir.

2.3. Top Atışı

Kurban ve Ramazan bayramlarında gemilerden günde beş vakit top atışı yapılırdı (Aşık, 2009: 99). Ayrıca Ramazan günleri de Anadolu Hisarından ezan, iftar ve imsak vakitlerinin ilanı için top atılırdı (Yıldız, 2009: 83). Top atışı geleneği Osmanlı için zamanla ekonomik bir yük olmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde de devam eden gelenek bugün eski canlılığını yitirmiştir. Ramazan'ın gelişini, namaz vakitlerini ve oruç vakitlerini bildiren top atışlarına günümüzde ihtiyaç kalmamıştır. Günümüzde takvimsel hesaplamalar sayesinde bahsedilen vakitler önceden belirlenmekte ve teknolojik gelişmelerle birlikte insanların haber alamama durumları ortadan kalkmıştır. Günümüzde yapılan top atışlarının yoğunluğu en aza inmiştir. İftar vakitleriyle sınırlandırılan bu atışlar geleneği yaşatmak adına usulen devam etmektedir.

2.4. Zimen Defterleri

Osmanlı'da yardımlaşmanın türlü yollarını görmek mümkündür. Hemen hepsinin ortak yanı yardım edilen kişinin mahcup edilmemesi ve “*Sağ el verdiğini sol el bilmemeli*” düsturudur. Zimen defterleri günümüz dilinde market, bakkal ve pazarlardaki veresiye borç defteridir. Zimen defteri geleneğini şöyle açıklayabiliriz; ramazan aylarında hali vakti yerinde olan kişiler tanımadıkları mahalle bakkallarına giderek; “*Zimen defteriniz var mıdır?*” Diye sorardı. Esnaf bu defteri çıkarınca yardımı yapacak kişi imkânı ölçüsünde defterdeki yapraklardan bir kısmını veya defterin tamamını satın alarak bu kişilerin borcunu öderdi (Çetin, 2019: 5). Böylelikle borcu ödeyen kimin borcunu ödediğini bilmez, borcu ödenen ise borcu kimin ödediğinden haberdar olmazdı. Burada esas olan Allah rızasını kazanmaktır. Borcu ödenen de ödeyende birbirinden habersizce birbirlerinin dualarını almıştır.

Zimen defteri geleneği diğer ramazan geleneklerine kıyasla daha yoğun yaşatılmaktadır. Zimen defterlerinin bugünkü adı veresiye defteridir. Yardımı yapan kişi genellikle bakkalın önüne bir yazı yazdırarak mahallenin borçlarının silindiğini bildirir. Bazı belediyeler ve idareciler de bu geleneğe zaman zaman iştirak etmekte veresiye defteri satın alabilmektedir. Ancak günümüzde zaman zaman veresiye defterindeki borçları silen kişinin kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Kişinin yaptığı iyiliği ifşa etmesi, geleneğin özüne uygun bir tutum değildir.

2.5. Narh Defterleri

Ramazan ayı gelmeden önce yapılan hazırlıklar arasında alışveriş gelmektedir. Ramazana laik olabilmek adına evler, dükkânlar, caddeler temizlenir, kıyafetler yıkanır ve mümkünse yeni kıyafetler satın alınır. Ayrıca sahur ve iftarlıklar bir ay yetecek şekilde toplu temin edilirdi. Bu durum özellikle İstanbul'da erzak ve diğer ürünlerin temin edilmesini zorlaştırarak karaborsa piyasasına müsait şartlar oluşturmaktaydı. Devlet, erzak teminini sağlamak, haksız rekabeti engellemek ve fırsatçıların önüne geçebilmek adına ramazan ayı gelmeden önce fiyat ayarlaması yapar ve bu fiyatları narh defterine kaydederdi. Veziriazamın divan toplantıları sonrasında yanına kadıları alarak çarşı pazarı denetlemesi âdetten sayılırdı. Ayrıca çarşı pazar denetimine ara ara tebdil-i kıyafetle padişah katılabilirdi (Aşık, 2019: 7). Geçmişten günümüze gelen süreçlerde ticari faaliyetlerin çeşitlilik göstermesi, ticaretle uğraşan kişi sayısındaki artış, ticari mekânların sanal ortamlara taşınması ve serbest piyasa gibi hususlar göz önüne alındığında narh defterlerinin denetim gücünün kaybolduğu görülmüştür. Bu geleneğin günümüze etkisi devletin fırsatçılara karşı aldığı yasal önlemlerdir. Gıdanın ve diğer ticari ürünlerin teminine yoğun ihtiyaç olduğu dönemlerde haksız kazancı önlemek amaçlı genelgeler yayınlanarak tavan fiyatlar belirlenebilmektedir. Bu durumun en güncel örneği olarak tüm dünyayı etkisi altına alan salgın hastalık döneminde birtakım temizlik ve sağlık ürünlerinde fiyat artışları yaşanmıştır. Özellikle maske temininde sıkıntı yaşanmasının önüne geçebilmek adına maskelere 1 TL tavan fiyat uygulaması getirilmiştir.

2.6. Hilâlin Gözlenmesi

İslamiyet'te namaz vakitleri, sahur, iftar gibi ibadetlerin vaktinin belirlenmesinde hicri takvim ile ayın hareketleri esas alınmaktadır. Hz. Peygamber, ramazan ayının başlangıcını tespit amaçlı havanın gözlenmesini buyurur, hava kapalı olduğu takdirde şaban ayını otuz gün olarak hesaplanarak oruca bir gün geç başlanmasını önerirdi (Atalay, 2014: 32). Böylelikle, Osmanlı'da hilalin görünmesi ramazan ayının başlaması anlamına gelirdi.

Osmanlı'da hilâli gözlemek için görevliler bulunmaktadır. Bu görevliler, dürüst, doğru sözlü ve bir suç işlememiş kişiler arasından seçilirdi. Öte yandan halk tarafından da hilâl gözlenirdi. Hilâli görenler beraberinde iki şahit ile birlikte heyecanla kadının yanına gider ve hilalin görüldüğünü bildirirlerdi. Yapılan araştırmalar sonucunda kişinin doğru beyanda bulunduğu tespit edilince durum şeyhülislam ve sadrazamlar yoluyla padişaha bildirilir ve ramazan bayramı ilan edilirdi. Hilali gören kişilere getirdikleri bayram müjdesi karşısında hediyeler verilirdi(Şakir, 2012: 10-11). Fakat, 1978 yılında İslam dünyası temsilcileri Ru'yet-i Hilâl konferansında bir araya gelerek dünyanın herhangi bir noktasında hilalin görünmesinin ramazana başlamak için yeterli olacağını bildirerek kadim geleneğin güç kaybetmesine neden olmuştur(Aşık, 2019: 29). Ayrıca teknolojik şartların iyileşmesiyle beraber teleskoplar eşliğinde hilali görme çalışmaları yapılarak ramazan ilan edilmektedir. Bu nedenle toplumumuzda hilali gözlemeleme heyecanı son bulmuştur.

2.7. Tekne Orucu

Oruca teşvik edilmek istenen çocuklar heyecanla sahura kaldırılır ve çocuklara oruç için hazırlık yaptırılır. Öğle vaktine kadar oruç tutan çocuklara oruçlu oldukları benimsetilir. Öğleden itibaren çocuklar için iftar vakti gelir ve oruçlarını açarlar (Nas, 2018: 4). Böylece çocukların dini kaidelere ve geleneğe yabancı kalmamaları ve ramazan aylarını idrak etmeleri sağlanırdı. Çocukların tuttıkları yarım günlük oruca tekne orucu adı verilirdi.

Tekne oruçları tam gün tutulacak oruçlar için hazırlık mahiyetindedir. Osmanlı'da tekne oruçları adeta törene dönüştürülürdü. Çocuğa orucu rahat geçsin ve açlığı hatırlamasın diye çeşitli iftarlıklar alınır ve çocuk gezdirilerek camilere götürülür, cadde ve parklara çıkarılırdı. Çocukları memnun etmek ve tebrik etmek için aile fertleri çocuklarını sırtlarında taşırdı. İftar saati yaklaştığında çocuklara, “ezan okununca/top atılınca bizi haberdar et” şeklinde vazifeler verilir, böylece ramazan ayları çocuklar için unutulmaz anılar oluşturur ve çocuk dört gözle bir sonraki ramazan ayını beklerdi (Bezci, 2018: 75).

Günümüzde geleneği devam ettiren Hülya Çetin, tekne orucuyla ilgili uygulamalarını şöyle anlatıyor; *“ramazan ayı gelince 7 yaşındaki oğlum heyecan ve sabırsızlıkla; “anne ben yarın oruç tutmak istiyorum” dedi. Oğlumun bu talebi beni ve ailemizi ziyadesiyle memnun etti. Oğluma sahura uyanması gerektiğini ve oruca hazırlanmak için yemek yiyeceğimizi bildirdim. Aile olarak hep beraber gece uyanıp hazırlanan yemekleri yemek oğlum için heyecanlı bir uygulama olacak ki gece uyumayarak sahur vakti geldiğinde bizleri uyandırdı. Yemeğin ardından hep birlikte niyet ederek sahurunu tamamladık.*

Ertesi gün saat dörde kadar oruçlu kalan oğlumu motive edebilmek amaçlı sevdiği yemek ve içecekleri hazırladık. Oğlum orucunu açtıktan sonra ben, babası, dedesi ve babaannesi orucu sevdirmek ve teşvik etmek için oğluma harçlıklar verdik ve Allah tuttuğun orucu kabul etsin temennilerinde bulunarak tuttuğu orucu tebrik ettik.” (K.K. 1) Gelenekle ilgili geçmiş deneyimlerini aktaran Sena Nur Uncu, tekne orucuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır; “henüz çok küçük yaşlardayken öğleden sonraya kadar oruç tutardım. Ramazan ayını ve orucu sevdirebilmek adına aile fertleri tarafından yastığının altına çeşitli hediyeler bırakılırdı. Bu sebeple ramazan aylarını çok sever ve ramazanın gelmesini sabırsızlıkla beklerdim.” (K.K.2)

2.8. Halk Tiyatrosu

Ramazan aylarında iftara yakın saatlerde sokaklarda görülen sessizlik teravih namazından sonra bozulurdu. Çarsılar, dükkânlar, kahvehaneler sahura kadar açık kalır. Ara sokaklar dahi ışıltılı olurdu (Şakir, 2012: 35). Teravihin ardından en çok ilgi gören eğlenceler arasında geleneksel halk tiyatroları bulunurdu. Karagöz başta olmak üzere meddah, orta oyunları ve diğer seyirlik oyunlar hemen hemen tüm kahvehanelerde ve meydanlarda oynatılırdı (Çoruk, 2015:133). Bu oyunlar hem toplumsal birliği sağlamada hem de mizah kültüründe önemli bir işleve sahiptir.

Ramazanı dört gözle bekleyenler arasında en önde çocuklar gelmekteydi. Ramazanda hemen her semtte akşamları karagöz, meddah ve orta oyunu fasılları düzenlenmekteydi (Aşık, 2019: 4). Çocuklar dışında genç, yaşlı, kadın erkek ayırt edilmeksizin tüm ahali bu icralarda bulunmaktan keyif almaktaydı. Halk tiyatroları toplumu güldürmenin yanında ahlaki dersler veren ve yer yer toplumsal kusurlarımızı hicveden yerlerdir. Bu özellikleriyle toplumsal gelişimde de önemli bir yere sahiptir.

Halk tiyatrosuna karşı gösterilen ilgi eski canlılığını zamanla yitirmektedir. İki asır öncesine kadar hemen her mahallede kurulan gösteriler bugün yalnızca nostalji sunarak daha fazla para kazanmak isteyen ve günümüz tabiriyle “cafelerde” ve zaman zaman alışveriş merkezlerinin iftar ve çocuklara yönelik programlarında yaşamaktadır. Bu programlarda da öne çıkan tüm halk tiyatrosundan ziyade Karagöz ve Hacivat’ın anlaşmazlıklarıdır. Semai kahvehanelerin etkinliğinin yitirilmesine sebebiyet veren durumlar halk tiyatrosu için de geçerli görülebilir. Şu dönemlerde Türk halk tiyatrolarını sahiplenen başka milletlerin de bulunması, geleneksel tiyatromuzun korunarak geleceğe aktarılmasını zorunlu kılmıştır.

3.Geleneklerin Genel Olarak Kaybolma Nedenleri

Çalışmamızın bu kısmında çalışmanın içeriğinde kaybolduğunu belirttiğimiz geleneklerden yola çıkarak geleneklerin kaybolma nedenleri hakkında zihinlerde genel bir tablo oluşturmak amaçlanmaktadır. Geleneklerin kaybolma nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür;

*Osmanlı devleti son asırlara gelindiğinde sosyal hayat, yönetim, ekonomi ve eğitim başta olmak üzere hemen her yönden oldukça karmaşık ve problemlili dönemler geçirmekteydi. Bu kargaşa toplumsal hayata da yansımıştır. Toplumun yaşadığı sosyoekonomik bunalımlar kültürel öğelerin bir nebze de olsa geri plana itilmesine neden olmuştur.

*İtilaf devletlerince İstanbul'un işgali ile başlayan süreçte milletimizin esas meselesi bağımsızlık olmuş ve toplum var gücüyle kurtuluş savaşı mücadelesine destek olmuştur. İşgallerin, savaşların, ölümlerin yaşandığı bu dönemde halkın en önemli gündemi "ya istiklal ya ölüm" düşüncesi olmuştur. Bu nedenle bu dönemde geleneğin yaşatılması ihmal edilerek geleceğe aktarımı sekteye uğramıştır.

*Halifelik makamına ev sahipliği yapan Osmanlı'da yönetsel olarak dini değerler esas almıştır. Bundan dolayı geleneklerimizde İslami kurallar ve İslami içerik oldukça önemli bir yer edinmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte saltanat ve halifelik, ulusçuluk anlayışıyla kurulan yeni devlet yönetiminde yer almamıştır. Böylelikle geleneklerin bir kısmının geleceğe aktarılması zorlaşmıştır.

*Savaş dönemlerinin sona ermesiyle dünyanın pek çok yerinde nüfus artışları gözlenmiştir. Savaşın olumsuz etkilerinden kurtulmak amacıyla hemen hemen tüm dünya sanayi ve ekonomi hareketlerine yönelmiştir. Osmanlı halk ekonomisinin temelinde ticaret, el işçiliği, tarım ve hayvancılık bulunmaktaydı. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde yeni istihdam alanları oluşturmak amaçlı fabrikalar açılmış tarımın yanına hizmet ve sanayi sektörleri eklenmiştir. Tüm bu ilerlemelerin gelenekseli ötekileştirdiği kanaatindeyiz.

*İstanbul ve Anadolu'da birkaç katlı müstakil evlerde belirli bir düzende ve toplumsal ilişkisinin yoğun olarak yaşandığı muhitlerde mahalle kültüründen bahsetmek mümkündür. Yukarıda bahsettiğimiz sanayi ve hizmet sektörlerinin büyük şehirlerde yoğunlaşması büyük şehirleri istihdam açısından cazibeli kılmıştır. Köyden kente göçlerin hız kazanmasıyla özellikle İstanbul'un nüfusu artış göstererek kalabalık yığınların merkezi konumuna gelmiştir. Köyden gelen kişilerin kent yaşamına uyum sağlama sürecinde kültürel farklılıkların getirdiği kimlik bunalımı boy göstermiştir. Birbirini tanımayan, farklı yörelerden insanların büyükşehirde yaşama çabaları mahalle ve kent kültürüne olumsuz yönde etki etmiştir. Zamanla müstakil konutlar kat kat artan binalara dönüşmüş ve aynı apartmanda oturan bireyler dahi komşuluk ilişkisi kurmakta yetersiz kalmıştır. Sonuç itibariyle, kente gelen kitlelerle beraber kentlerin toplumsal iletişim bağları zayıflamıştır. Ayrıca tüm bu durumlar kentin dokusuna/kimliğine zarar vermiştir.

*Teknolojik gelişmeler ve eğitim imkânlarının artmasıyla iş gücü piyasasına atılımlarda artışlar yaşanmıştır. Özellikle kadınların işgücüne dâhil olmaları ülke ekonomisine katkı sağlarken gelenekselin yaşatımına olumsuz etki etmiştir. Toplumun temeli olan ailede kadının rollerinde değişimler yaşanmıştır. Bu süreçlerde geniş aile kavramı, yerini modern/çekirdek aileye bırakmıştır. Kadın ve erkeğin birlikte iş hayatına atılımları yakınları/akrabaları ile olan yüz yüze diyalogları azaltmış,

akrabaların toplanarak bir arada kültürel öğeleri yaşatmasının önüne geçmiştir. Çocuğunu masal, ninni ve hikâyelerle yaşatıp öğretmek büyüten annelerin çocuklarına bu imkânları sunmaları iş hayatı nedeniyle sınırlanmıştır. Akriba birlikteliklerinden ve anne ilgisinden mahrum kalan çocuklar geleneksel değerlerden bihaber kalabilmektedir. Bu durum geleneğin kaybolmasının önünü açarak geleceğe aktarımını zorlaştırmaktadır.

*Teknolojinin gelişimiyle beraber medya ve internet sosyal hayata egemen olmaya başlamıştır. Bu durumun sosyal yaşamın sanallaşmasına neden olmuştur. İnsanlar medya ve sanal platformlarda yapay kimliklere bürünmüşlerdir. Yüz yüze yapılan diyaloglar yerini bir tıklamayla aktarılan mesajlara bırakmıştır. Ayrıca; sosyal platformlar insanların “herkesleşmesine” sebebiyet vermiştir. Günümüzde hemen hemen her iş insanlar arası etkileşime gerek kalmadan internet teknolojisiyle halledilebilmektedir. Tüm bu durumlar geleneğin yaşam alanını kısıtlamıştır. Sanal mekânlara, medya ve teknolojiye uyum sağlayabilen gelenekler değişim-dönüşüm süreçlerine girerek devamlılık sağlamıştır. Ayrıca dünyanın dört bir tarafına anında erişim imkânı sağlayan internet, küreselleşmeye neden olmuştur. Küreselleşme anlayışı toplumsal birlik ve beraberliğe sekte vurarak bireyseli ön plana çıkarmıştır. Osmanlı’da geleneklerin yaşatılmasındaki en önemli unsur toplumsal birlik, güven ve dayanışma duygusudur. Günümüzde, toplumsallaşmadan uzaklaşarak bireysel düşünce, ilgi ve tutumlar ön plana çıkmıştır. Bu anlayışa göre her birey; davranışları, fikirleri ve tutumlarıyla hürdür. Gelenek, kültür, âdet, inanç gibi meselelerin tatbiki kişinin bireysel tercihidir.

*Gelenekselin yok olma nedenlerinden bir diğeri de Osmanlı’nın son asırlarından başlayarak günümüze kadar ulaşan “batılılaşma” hareketleridir.

4. Halkbilim Tez ve Makale Çalışmalarında Görülen Noksanlıklar

*Halk bilgisinin değişen yaşam şartları altında muhafazası ve bununda ötesinde toplum yaşamında söz sahibi olması küreselleşerek tek tipleşen dünyada oldukça elzemdir. Sosyal ilişkilerin zayıfladığı, toplumsal muhabbet ve samimiyetin yavaş yavaş telefon ekranlarına taşındığı popülerleşme sürecinde halkbilimciler üzerine düşen vazifeyi yerine getirmekle mükelleftir. Halkbilim/Halk Edebiyatı alanı gelenekselin yaşatılıp aktarılmasında söz sahibi olabilecek mecraların en önemlilerindedir. Bu alan bünyesinde yapılacak bilimsel toplantılar, çalışmalar ve yetiştirilecek kültür araştırmacılarının kültür bilimine katkı sağlaması beklenmektedir. Somut olmayan kültürel miras çalışmalarıyla kültüre gösterilen ilginin arttığı gözlemlense de halkbilim araştırmacılarının toplum yaşamına/halk kültürüne katkıları beklenenin altında kalmaktadır. Bu alanda yapılan yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları başta olmak üzere bilimsel yayınların halka tam olarak yansıtılmadığını düşünmekteyiz. Uygulamalı Halkbilim alanında hazırlanmış makale ve tezlerin incelemesi sonucunda ulaştığımız tespitleri sıralamak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

-Yapılan çalışmalarda izlenen yöntem ve teknikler net olarak belirtilmemiştir. Çalışmalar hazırlanırken halkbilim kuramları göz önüne alınmamıştır. Bu durum çalışmaların sınıflandırılmasını zorlaştırmakta ve ulaşılan sonuçların kabul edilebilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

-Çalışmamızın konusuyla yakından alakalı olması sebebiyle incelenen çalışmalarla ilgili en önemli tespitlerimiz arasında; çalışmaların hemen hepsinde gelenekselin kaybolma sebeplerinin genel olarak sıralandırılarak geleneğin korunması, yaşatılması ve aktarılması gerekliliğinin altının çizildiği görülmüştür. Geleneklerin yaşatılması ve aktarılmasının önemi hâlihazırda ortadadır. Bu konuda çalışmalardan beklenen; araştırmacılara ve okuyuculara bu konuda yön göstermek olacaktır. Kısacası; “geleneğin korunması ve yaşatılması önemlidir” vurgusunun ardından geleneğin nasıl korunacağı, ne şekilde geleceğe aktarılacağı, geleneği bekleyen tehlikelerin neler olduğu, bu tehlikelerin hangi yöntemlerle aşılabileceği, toplumsal hafızayı canlı tutmanın ne şartlarda mümkün olacağı gibi öneri/tartışma/değerlendirmeler yer almalıdır. Maalesef çalışmalar bu yönde değerlendirmeleri geri plana atmıştır. Zira geleneklerin korunması ve aktarılması gibi hususlarda bilim camiasının görüşleri oldukça önemlidir.

-Çalışmalar, kaynakların aktarımı şeklinde şekillenmiştir. Toplumsal yaşayışa katkı sunacak mahiyetten uzaktır. Ayrıca; tez çalışmalarının çoğu birbirine benzer konuları ele alarak bilimsel yenilik ve gelişmelerden uzak kalmıştır. Birbiri ardınca hazırlanan çalışmaların basamak olarak görülmesi ve her yeni çalışmanın bir adım daha güncel olması beklenirken çalışmalarda bu durum göz ardı edilmiştir.

-Halkbilim/Halk Edebiyatı tez ve makale çalışmalarında dipnotlara oldukça az yer verilmiştir. Alıntılanan veya yorumlanan bilginin dipnotlarda tartışılması alana katkı sağlayacaktır.

-Çalışmalarda kullanılan kaynak sayısı çalışmanın niteliğini belirlemek için önemli bir ölçüttür. İncelenen çalışmaların kaynakçalarının yetersiz kaldığı kanaatindeyiz. Çok sayıda kaynak kullanan çalışmalarda ise kaynakların doğrudan alıntı olduğu gözlenmiştir.

5. Geleneklerin Yaşatılması ve Aktarılmasına Dair Öneriler²

Gelenekselin geçmişten güç alarak geleceğe aktarılması/yaşatılması, değerlerin kaybolmasının önüne geçecektir. Bu aktarımın nasıl olması gerektiğini Prof. Dr. Metin Ekici şöyle özetler; “*geleneğin içinde yenilemeye, güncellemeye veya değişiklik yapmaya ve böylece geleneği sürekli kılmaya izin veren bir öz vardır. Bu öz kaybolmadığı sürece her gelenek değişerek gelişir. Ancak, geleneği oluşturan öz kaybolduğunda, gelenek kaybolur. Burada önemli olan devlet dediğimiz kurumsal yapı ve de üretim ve tüketim alışkanlıklarında kendi ihtiyaçlarımızı doğru belirleyip, doğru yönlendirmeyi yapmak ve bu*

² Çalışmamızın bu bölümünde ortaya koyduğumuz önerilerde daha önceleri (ders dönemlerinde) incelenen bilimsel yayınların etkisini görebilmek mümkündür. Bu yayınlarından bazıları şunlardır; (Ersoy, 2018:128-136), (Çobanoğlu,2001: 23-31), (Ersoy,2006:233-238), (Oğuz, 2001: 46-49), (Oğuz,2013), (Özdemir, 2015), (Kaya, 2013: 87-93), (Fidan, 2018:973-984), (Demirtaş, 2015).

suretle kendi doğal akışı içinde her geleneğin devamlı olmasını sağlayacak güncellemelere izin veren zemini hazırlamaktır. Kısacası; var olan geleneklerle eskileri uyumlu kılarak kültürel devamlılığı sağlamaktır” (Ekici, 2008: 38).

5.1. Kültür Aktarımında Halk Bilim Camiasına Öneriler

*Geleneksel kültür ürünlerinin ilk olarak ulusal daha sonrasında ise evrensel alanlarda nasıl boy gösterebileceğinin alana emek vermiş akademisyenler tarafından tartışılabileceği bir ortam YÖK veyahut Kültür Bakanlığı gibi resmi organlar tarafından sağlanmalı ve bu tartışmalar belirli aralıklarla devam etmelidir. Bu toplantılardan çıkacak sonuçlar doğrultusunda halkbilimin geleceği meselesini ele alan sempozyumlarla uygun şartlar sağlanarak, akademisyenler ile öğrenciler bir araya getirilmelidir.

*Türk halk kültürünün yaşatılması ve geleceğe aktarılması amacıyla özellikle bu alandan ekmek kazananlar, alanın ilgilileri ve alanda söz sahibi kişilerin ısrarcı tavırlarla devletin çeşitli organlarına gerekli başvuruları yapmalıdırlar. Tüm bu süreçler başarıyla sağlanabildiği takdirde müstakil Halkbilim lisans programlarına öğrenci çekebilmek adına teşvikler sağlanmalı, bu alandan mezun olanların işsizlik endişesi giderilmelidir. Elbette niceliğin fazla olması niteliği arttırmayacaktır. Bir anlık heyecan ile çok hızlı atılımların sağlanması yukarıda sayılan problemler ile mücadele ederken yeni problemlere de gebe kalacaktır. Bu nedenle yapılan akademik toplantı ve sempozyumlarda atılacak adımlar uzun vadeli olmalı ve her yönüyle irdelenmelidir.

*Lisansüstü çalışmalar, akademik terfiler ve alan uzmanları, hem sahaya katkı sağlayacak toplumla iç içe olacak şekilde uygulamalı çalışma, hem de teorik olarak çalışma zorunluluğunda olmalıdır. Bu duruma somut örnek olarak; yüksek lisans ve doktora bitirme çalışmalarının birinde; teorik çalışmalar, aktarımlar, tahliller ve incelemeler olurken diğerinde sahada yer olmak, alan araştırması yapmak, katılımlı gözlem ve görüşmelerde bulunmak olmalıdır. Böylelikle akademisyen adayları çok yönlü bakış açılarıyla yetişecektir.

5.2. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımları

*Türkiye’de yaşamak, okumak veya sadece Türkçe öğrenmek isteyen kitlenin dilin yanında kültüre de aşına olması zaruridir. Ayrıca 21. yüzyıl dünyasında dil öğretimi, kültür demokrasisi ve kültür politikalarıyla yan yana anılmaya başlanmıştır. Güçlü devletler sömürdükleri ülkeye yumuşak savaş (kültür savaşı) açmakta ve yavaş yavaş dil ile birlikte kültürlerini de öğretmekte ve yaymaktadır. Yabancılara Türkçe öğretiminde folklor ürünlerinden yararlanılarak kültür öğretimi yapılması konusunda çok sayıda düşünce ve çalışma vardır. Ancak, burada temel mesele Türkçe Öğretmenlerinin halkbilim ürünlerine ne kadar aşına olduklarıdır. Sonuç olarak; çalışmada belirtilen kültürel öğelerin öncelikle Türkçeyi yabancılara öğretecek öğretmenler tarafından idrak edilmesi ve öğretmenlerin Türkçe öğretimi sürecine başlamadan evvel halkbilim ve çeşitli bilim dalları uzmanlarından takviye almaları önemlidir. Dil ve kültür öğretimi son derece hassasiyet gerektiren bir süreç ve mili bir vazifedir.

Türkçe'nin nitelikli bir şekilde yabancılara öğretilmesi aynı zamanda Türk kültürünün küresel yayılımını sağlayacaktır.

5.3.Mimari

Halk mimarisi; coğrafi konum, mevsimler, gelenek-görenekler, üretim ve tüketim biçimleriyle şekillenen ve deneyimlerle gelişen geleneksel inşaat yapılarıdır. Halk kültürünün gösterilmesinde halk mimarisinin işlevi büyüktür. Bu mimarinin en gözde örnekleri arasında; İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Birgi yerleşmesi, Ankara Hamamönü ve Safranbolu evleri örnek gösterilebilir. Günümüz şehirlerinde öncelikle amaç konut ihtiyacına gidermek olduğunda konak şeklinde yapılan yapılar göz ardı edilmiştir. Klasik yapılar yerini devlet desteğiyle yapılan yüksek katlı TOKİ konutlarına bırakmıştır. Müstakil konut yapımına hız verilsin demek gerçekçi bir tutum olmayacaktır. Modern mimariden beklenen; binaların yapımında bilhassa dış cephelerine halk mimarisinden veyahut Türk kültürünü yansıtan motif ve şekillerden örneklerle süslenmeleridir. Maalesef boy boy ve tek tip inşa edilen binalarda kültür ve geleneğe dair hiçbir ibare bulunmamaktadır. Binaların tavsiyeler ölçüsünde inşa edilmesi geleneğin şehirlerin orta yerinde yeniden doğmasına/hatırlanmasına imkân sağlayacaktır.

5.4.Yaşayan/Uygulamalı Müzecilik

*Dönemimizin gelişmiş teknolojik şartları düşünüldüğünde, var olan müzelerimizin bir kısmının uygulamalı/yaşayan müzelere dönüştürülmesi halkbilimin eğitimde kullanılması noktasında önemli bir adım olacaktır. Bu müzelerin ne şekilde dönüştürüleceği veya daha aktif hale nasıl getirileceği ile ilgili konularda mantık çerçevesinde toplumsal standartlara uygun şekilde planlanmalıdır. Uygulamalı müzelerde “dokunmak yasaktır” şeklinde ibareler yer almamalıdır. Bu müzeler, halkın geleneği yaşatabilmesi adına ev dekorasyonu, mutfak kültürü ve diğer geleneksel ürünlerin pratikliği ve faydalarını ön plana çıkaran anlayışla oluşturulmalıdır. Uygulamalı müzeler aynı zamanda şehirlerde halkın ruh sağlığını korumak ve kimliksizleşmenin önüne geçebilecek şekilde tasarlanmalıdır.

5.5. Zorunlu Halk Kültürü Dersleri

*Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim programlarında *Halk Kültürü* dersi seçmeli dersler arasında yer almaktadır. Eğitim sistemimiz içindeki yeri ve önemi dikkate alındığında bu durumun sakıncalı sonuçlarının olabileceği düşünülmektedir. Kültür eğitiminin bir parçası olan *Halk Kültürü* dersi, insanımızın toplumsal ve kültürel hayatın değişik alanlarında düşünce, eğilim, tutum ve davranışlarını yansıtan, besleyen, kaynak durumunda olan bir “kültür” dersidir. Bu dersin seçimli derslere yönelik düşünce ve tutumlarla değerlendirilmemesi gerekir. Bu nedenle *Halk Kültürü* dersleri seçmeli değil zorunlu ders olarak okutulmalıdır. Bu dersin uygulamalı örneği kapsamında öğrencilerin en azından her dönem bir sefer dahi olsa uygulamalı müze ziyaretlerine götürülmeleri veya geleneksel icralara tanık olmaları sağlanmalıdır. İlkokul düzeyinde bu etkinlikler yapılırken anaokulu öğretmenleri

bilinçlendirilmelidir. Çocuklarla yapılan etkinliklerin Halkbilim bilincinde yapılması sağlanmalıdır. Tüm bu uygulama örnekleri geleneğin yaşatılması ve aktarılmasını sağlamada millet olarak yol almamıza yardımcı olacaktır.

Mevcut uygulamada *Halk Kültürü* dersleri çoğunlukla Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilgiler, Türkçe gibi alanların öğretmenleriyle sürdürülmektedir. Oysa; *Halk Kültürü* dersinin başarısı bir kültür bilimi ve kültür araştırması alanı olan Halkbilim disiplini uzmanlaşmış kişilerin öğretmen olarak atanmasına bağlıdır. Üniversitelerimizin bağımsız Halkbilim ve Türk Halk Bilimi Bölümlerinde “*Halk Kültürü*” dersinin içeriği ile uyumlu lisans ve lisansüstü programlar yer almaktadır.

Bu programları bitirenler bu ders için gerekli öğretmen ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Halk Kültürü dersinden amaçlanan sonuçların elde edilmesi için mesleki yetkinliğe önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle üniversitelerimizin Halkbilim bölümlerinden mezun, gerekli formasyon eğitimini tamamlamış olanların bu dersin öğretmeni olarak atamalarının yapılabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde; halk kültürü derslerine gerekli ciddiyet maalesef sağlanamayacak ve dersin hedeflerine ulaşması gecikecektir. Zorunlu halk kültürü eğitiminin ilkokul çağındaki çocuklara ders olarak verilmesi, çeşitli ev ödevi ve etkinliklerini aile desteğiyle yapan küçük yaş grubu öğrencilerin ve aile fertlerinin kültürel gelişimlerini arttıracaktır. Zorunlu Halk Kültürü dersleri velileri de bilinçlendirerek ev içerisinde televizyon filmlerinin kopardığı iletişimsizliğe kültürel iletişim imkânı sunacaktır.

5.6. Kurum ve Kuruluşların Sorumluluk Üstlenmesi

*Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Atatürk Kültür Merkezi ve TİKA ve üniversite gibi kurum ve kuruluşların halk kültürü araştırmalarında kullandığı bütçenin hâlihazırda yetersiz kaldığını düşünmekteyiz. Gelenekseli yaşatmada önemli bir yere sahip olan bu yapıların bütçelerinin artırılması kültürün yaşatılması ve aktarımı için oldukça önem taşımaktadır.

*Türk Dili ve Edebiyatı programları içerisinde kendisine birkaç derslik yer bulabilen Halkbilim/Halk edebiyatı müstakil bir alan olarak sayıca artırılmalıdır. Halkbilim’in profesyonel bir meslek halini alması ve uluslararası sahada müstakil hareket etmesi beklenir. YÖK’ün bu konuda atacağı adımlar kıymetlidir. Zira Türkiye’nin katıldığı kongrelerin birçoğuna Kültür bakanlığı destekleyici olmaktadır. Bu durumda halkbilimin geleceği, dönemin siyasi iktidarının bakış açısına göre şekillenmektedir.

*Kültürün yaşatılmasında geniş kitlelere ulaşabilen televizyon sektörüne önemli görevler düşmektedir. Bu kapsamda; televizyon kanalları periyodik olarak içeriğini geleneksel kültür ürünlerinin oluşturduğu programlar düzenlemelidir. Ayrıca, Kültür repertuarımızı hatırlatacak kısa filmler merak uyandıracak şekilde hazırlanarak kamu spotu olarak televizyonlarda yayınlanmalıdır.

*“Somut Olmayan Kültürel Miras” uygulamaları kapsamında uluslararası arenada yapılacak her türlü festival, kongre ve buluşmalarda Türk halk kültürünün en iyi şekilde o coğrafyada hazır bulunabilmesi için imkânlar zorlanmalıdır.

Bu atılımlara ek olarak;

-Gazete ve dergiler en az bir sayfa olacak şekilde “kültür sayfası” oluşturmalıdır.

-Yetkili makamlar, belediyeler geleneği teşvik edici faaliyetler yapmalıdır.

-Halk kültürüyle ilgili yapılacak güncel çalışmalar maddi ve manevi yönden desteklenmelidir.

-Folklor ürünleriyle ilgili basılı materyal sayıları arttırılmalıdır.

-Resmi ve özel kurumların destekleriyle geleneksel şöenler ve festivaller herkese hitap edebilecek mahiyete ulaştırılarak sayıca arttırılmalıdır.

5.7.Kent Folkloru

Köyden kente göçle birlikte “köyler boşaldı geleneksel olan kuvvetini yitirdi” anlayışı söz konusudur. Muhakkak ki doğruluğu olan bu anlayışa kültürü yaşatabilmek adına çözüm önerileri sunmak gerekmektedir. Ulusal kültürün küresel boyutta temsilinde kentlerin daha işlevsel olabileceği göz ardı edilmemelidir. Kent folklorunun en önemli gerekçeleri arasında şehirlerin geçmişin birikiminden aldığı kuvvet olarak söz konusudur. Bu aşamada bugüne kadar yapılan halkbilim çalışmalarının büyük çoğunluğunun köy ve çevresini, en azından daha mahalli bir çevreyi ele aldığı görülmektedir. Gerek Türk dünyası gerekse Türkiye Cumhuriyeti hudutları açısından kent folkloru göz önüne alındığında dünya medeniyet sayfasında önemli yeri bulunan şehirlerimizin mevcut olduğu görülecektir. Bilhassa İstanbul başta olmak üzere, Anadolu şehirlerinin birçoğu ilkçağ uygarlıklarından bugüne kadar gelen süreç içerisinde hem yerel düzeyde hem de küresel düzeyde kültür ve medeniyet birikimleriyle yoğrulmuşlardır. Bu birikimden istifade etmek kültürel unsurlarımızın çeşitlenmesini ve geleceğe aktarılmasını sağlayacaktır.

5.8.Medya

Geleneğin aktarımında televizyon ve medyanın yeri yadsınamayacak derecede önemlidir. Hâlihazırda son dönemlerde televizyonlarda geleneğe ait unsurların sayısı bir hayli artmıştır. Buna rağmen bu durum geleneğin yaşatılmasına pek bir fayda sunamamıştır. Gelenekseli kendi öz yapısıyla çeliştirmemek geleneği güncelleme çalışmaları için esas meseledir. Ancak, ürün pazarlamacıları meselenin kültürel boyutunu düşünmekten uzak kalmaktadır. Onlar için önemli olan ürünün satış miktarı ve kâr payıdır. Reklamlar incelendiğinde net bir şekilde görülen olgu; reklamların kültürü yaşatmak, aktarmak veya geleneği korumak gibi bilinçli tutumlardan habersizce, ürün pazarlamak amacıyla oluşturulduğudur. Bu kanımızı bir adım daha ileri götürmek istersek, reklamların bazılarında belki de geleneğin ironi malzemesi olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Bazı medya kanallarında ise gelenek- reyting ilişkisi göz önüne alınarak kullanılmaktadır. Durum böyle olunca geleneksel unsurlar sahnelere imaj ve nostalji

katan bir araç olmaktan öteye gidememektedir. Bu konuda bir adım atılacaksa bu adımın sonuç getirebilmesi için medya ile Halkbilim camiasının fikir alışverişlerinde bulunmasının gerekliliği açıktır.

Uygulamalı Halkbilim çalışmaları ve kültür aktarımı meselelerinde çizgi filmler üzerinde de durmakta fayda vardır. Zira günümüz çocukları geleneksel çocuk yetiştirme şekilleriyle maalesef yoğrulmamaktadır. Ekonomik şartlar, kadının eğitim oranının artması ve iş dünyasına dâhil olması gibi sebepler beraberinde çocuğa olan ilginin azalmasını neden olmuştur. Çocuğun yaşadığı bu boşluğun doldurucusu olarak televizyon, akıllı telefon ve tabletleri göstermek mümkündür. Kendi ilgisi doğrultusunda çizgi film izleyen çocukların hayatı idrak etmeleri, dış dünyayı ve toplumsal kültürü tanımaları da ancak bu yolla mümkün olabilmektedir. Tam da bu noktada TV şirketlerine yapımcılara ve senaryo yazarlarına önemli bir sorumluluk düşmektedir. Çeşitli oyun ve çizgi filmlerde kendi kültürüyle yoğrulan çocuğun gelişim süreci yaşadığı toplumun değerlerini anlamada çocuğa yardımcı olacaktır.

Son dönemlerde TRT Çocuk kanalının faaliyetleriyle artan yerli yapım çizgi filmlerde; Türk el sanatları, aile ve akrabalık kültürü, geleneksel çocuk/mahalle oyunları işlenen konular arasına girmeyi başarmıştır. Örneğin Rafadan Tayfa adlı yapımda karakterler zeybek oynamayı yöresel kıyafetler ve müzikler eşliğinde öğrenmektedir. Yine bu çizgi filminde eski İstanbul'dan kesitler sunulmakta İstanbul'un tarihi ve turistik dokusuna ilgiler arttırılmaktadır. Bir diğer örnekte, Maysa ve Bulut çizgi dizisinde soğuk bir kış gününde alevlenen ateş eşliğinde dede tarafından obaya hikâye anlatılmaktadır. Dede Korkut Hikâyelerinden âşıklık geleneğine kadar pek çok ayrıntıyı bu sahnelerde bulmak mümkündür.

Önümüzdeki asırlarda –ki kültürün her geçen gün önem kazandığı bu dönemlerde- Türk kültürel mirasın yaşayabilmesi adına geleneğin geleceğin ümidi olan çocuklara aktarılması her boyutuyla önemli bir meseledir. Birlik ve beraberliğin gerek dünya siyasetinde gerekse kültür siyasetlerinde yerinin oldukça önem kazandığı şu devirlerde çizgi filmler kapsamında konuşmak gerekirse Türk birliğinin tesisini güçlendirmek adına Türk dünyası ortak kültür miraslarının sergilenmesi son derece önemli bir adım olacaktır.

Umut ediyoruz ki medya ve televizyona taşıma gayretinde bulunduğumuz bu ürünlerin yine bu vasıtayla küresele tanıtılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek adına devletin resmi organlar yoluyla yerli ve milli kültür aktarımı yapan yapımlar desteklenmeli, çocukların yabancı kaynakları izlemesinin önüne geçilmesine gayret edilmelidir. Ayrıca, çizgi film kanallarının muhakkak suretle Halkbilim uzmanlarıyla ortak hareket etmesinin önemini tekrar vurgulamakta fayda vardır. En azından halkbilim danışmanlığında oluşturulan filmlerde; milli, manevi ve ahlaki değerlerin saptırılmadan yerinde ve gereğince aktarılması sağlanacaktır. Kültür aktarımı meselesi, sadece senaryo yazarı ve yönetmenlerin düşünceleriyle sınırlı kalmayacak kadar önemli bir konudur.

Sonuç

Gelenekler canlı bir yapıya sahiptir. Kimisi zamanla işlev kaybına uğrarken kimisi de değişim dönüşüm geçirerek yenilenmektedir. Çalışmamızda geleneklerin canlı yapısı, Osmanlı ramazan geleneklerinin incelenmesi ve günümüzdeki durumunun mukayese edilmesiyle somutlaştırılmıştır. Çalışmamızın esas konusunun geleneklerin geçmişten geleceğe aktarımı meselesi olduğundan kaybolan geleneklerin sebepleri irdelenmiş, yaşayan geleneklerin de geleceğe aktarılmasındaki önemi üzerinde durularak çeşitli öneriler sunulmuştur. Sonuç itibarıyla toplumsal yaşam içerisinde ötelenen geleneksel uygulamalar bir neslin gelenekten haberdar olmadan yetişmesine neden olmaktadır. Geleneksel unsurlardan habersiz kalan neslin geleneği geleceğe aktarması mümkün değildir. Çalışma içerisinde sunduğumuz tüm öneriler geleneğin tekrar hatırlanması ve yaşatılması için önemlidir. Ancak, bir geleneğin yaşatılabilmesindeki en önemli unsur, toplum nezdinde canlılığının ihmal edilmemesidir. Yaşayarak öğrendiklerini unutmayan yeni nesil, gelecekte geleneğine ancak bu şekilde yabancı kalmayacaktır. Her ne kadar teknoloji ve internet sosyal hayattaki birtakım işleri kolaylaştırmış olsa da ailelerin geçmişten aldığı bilgi, birikim ve deneyimlerini çocuklarıyla paylaşması geleneğin yaşatılmasıyla ilgili tüm bu önerilerimizden etkili olacaktır.

Kaynakça

- AND, METİN (2012), “16. Yüzyılda İstanbul Kent-Saray- Günlük Yaşam”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÂŞIK, Fadime (2019), “Osmanlı İstanbul’unda Ramazan Kültürü ve Ramazan Sofraları”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- ATALAY, Nazan (2012), “Hz. Peygamber Dönemi Ramazan Günlüğü”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BEZCİ, Gül (2018) “Osmanlı Toplumunda Ramazan Kültürü”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- ÇETİN, Ensar (2014), “Bir Sosyal Yardımlaşma Pratiği Olarak Askıda Kahve ve Sadaka Taşı”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:41(Mart).
- ÇETİN, Onur (2019), “Osmanlı Mezar Taşlarına Yansıyan Kültür, Medeniyet ve İnanç Dünyası Üzerine Bir İnceleme: Eyüp Örneği”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2001), “Türkiye’de Halkbilimi Eğitim ve Öğretiminde Karşılaşılan Zorluklar”, *Türk Bilgi Dergisi*, Sayı:2, Sayfa:23-31.
- ÇORUK, Ali Şükrü (2015), “İstanbul Yazıları” Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- DİA (1994), “Diş Kirası”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt:9, Sayfa:375.

- DURSUNOĞLU, Halit (2003), “Klasik Türk Edebiyatında Ramazan Konulu Şiirler”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı:22, Sayfa:9-29.
- EKİCİ, Metin (2008), “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, *Milli Folklor Dergisi*, Cilt:80, Sayfa: 33-38.
- ERSOY, Ruhi (2006), “Şehirleşme-Halk Kültürü İkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20, Yıl: 2006/1 Sayfa: 233-238.
- ERSOY, Ruhi (2018), “Toplumsal Geçiş Törenlerinin Tekno-Kültürel Bağlamı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Bilig Dergisi*, Sayı: 36, Sayfa:128-136.
- ERTAN, Mehmet Emin (1995), “*Divan Edebiyatında Ramazaniyeler Üzerine Bir İnceleme*” Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, Trakya.
- FİDAN, Süleyman (2018), “Çizgi Dizilerde Geleneksel Müzik Kullanımına Uygulamalı Halkbilimi Penceresinden Bir Bakış”, *AVRASYA, Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6, Sayı:15, Sayfa:974-984.
- GEORGEON, François (2018), “*Osmanlı’dan Cumhuriyete İstanbul’da Ramazan*”, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- İPŞİRLİ, Mehmet (1988), “Huzur Dersleri”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:18, Sayfa:441-444.
- İPŞİRLİ, Mehmet (1993), “Cer” *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 7, Sayfa: 388-389.
- KAYA, Doğan (2013), “Âşıklık Geleneğinin Geleceği İle İlgili Düşünceler ve Yapılması Gerekenler”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı:52, Sayfa:87-93.
- KAZAN N. Şevkiye (2018), “Merhaba Etti Bizimle Yine Şehr-i Ramazân” *TÜRKAY Dergisi*, Yıl: 2, Sayı:1, Sayfa:1-5.
- KOÇ, Aylin ve NASKALİ, Emine Güney (2007), “*Hediye Kitabı*” Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- NALBANTOĞLU, Muhiddin (2018), “*Kurtuluş Savaşı Ramazanları ve Milli Tarihimizde Ramazan Kültürü*”, Toker Yayınları, İstanbul.
- NERVAL, Gerard (2012), “*Doğu’ya Seyehat*” Çev: Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- OĞUZ, M. Öcal (2013), “*Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- OĞUZ, Öcal (2001), “Kentlerin Oluşumu ve Gelişimi Süreçlerinde Türk Halkbilimi”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 51, Sayfa:46-49.
- OZANSOY, Halit Fahri (2014), “*Eski İstanbul Ramazanları: (Bütün Adetleri, Eğlenceleri, Hatıraları, Fıkraları)*” Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Nebi (2015), “*Medya Kültür ve Edebiyat*”,Grafiker Yayınları, Ankara.

ÖZDEN, H. Ömer (2006), “Türk Ramazan Kültürü”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:30, SAYFA: 83-109.

ŞAKİR, Ziya (2015), “*Osmanlı Döneminde İstanbul Ramazanları*” Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.

USLUBAŞ, Tolga (2006), “*Böyleydi Osmanlı'nın Ramazan'ı*”, Yağmur Yayınları, İstanbul.

ÜNVER, Süheyl /1940), “*Mahya Hakkında*”, Bürhaneddin Basımevi, İstanbul.

YILDIZ, Murat (2009), “Osmanlı Devletin Topun Savaş Dışında Bazı Kullanım Alanları” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 180 (Mayıs-Haziran Sayısı).

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi 1

Adı Soyadı: Hülya ÇETİN

Medeni Durumu: Evli

Yaşı: 28

Mesleği: Eczacı

Eğitim Durumu: Lise

Yaşadığı Şehir: İstanbul

Kaynak Kişi 2

Adı Soyadı: Sena Nur UNCU

Medeni Durumu: Bekâr

Yaşı: 24

Mesleği: Öğretmen

Eğitim Durumu: Üniversite

Yaşadığı Şehir: Ankara